

Péntek Imre

Muravidéki mindenés Bence Lajosról, úgy az 50. táján...

Nem könnyű – még ma sem, az integrálódás korában – a kisebbségi irodalmárok helyzete. Meg kell küzdeniük az autentikus kifejezőmóddért, a lehúzó viszonyok közepete, az „önmagunkat önmagunkkal mérjük” kritikátlan szemlélete ellenében. S mindezt úgy, hogy lokális kötődéseiket meg nem tagadva, egyetlen percig se veszítsék szem elől az egyetemesség mércéjét, az „örök kétely” Arany János-i elégedetlenségét. Persze, a mentség és a feloldás sokfelől kínálkozik: a feladatok halmozottak, a körülmények csöppet sem ideálisak. Az elszigeteltség sajátos védettséget is teremt: kitermelve a (ön)felmentő érveket. Ez a nehézség még halmozottabban jelent meg a muravidéki irodalomban. Garai László éppen Bence Lajos Rá-olvasások kötetéről írva a következőképpen rajzolja meg ezt a sajátos ellentmondást: A különböző nemzeti-ségi „különmércék belterjességhez vezettek és az egymás közötti hierarchikus alá-, mellé- és förendelődésben is szerepük volt. A nagyságrend íratlan törvényként, érték-mérőként is funkcionált... Így az olyan kisebbségen belüli kisebbségnek, mint a muravidékiek – akik Jugoszláviában a vajdasági tömbmagyarsághoz képest távoli szóróvány voltak, a népcsoport nagyságrendjéből eredő lefokozás automatizmusával is meg kellett hogy békéljenek”. Kétségtelen, Bence Lajos egyetemről – mellesleg a budapesti ELTE-ről - való hazatérése után jellemző volt ez a bántó kényszer és besorolás. De éppen az ő mentora, tanára, Czine Mihály által írt ajánlás első kötetéhez, a Szíves szívtelenhez, jelezte: van átjárás a két értékrend között, s a fiatal költő pályája már nem csak ebben a lokális anyanyelvi „gócban”, az egyetemes magyar irodalom horizontján jelenik meg. 1981-ben történt mindez, s ma is felemelő olvasni a kiváló irodalomtörténész sorait: „Ember szól, igaz ember, váratlan asszociációkkal, hangja oly tiszta, mint eső után a levegő.”.

József Attila és Nagy László bukolikus hangzatai szólalnak meg verseiben, kiváló formaérzékkel és építkezéssel. S hogy nem könnyű odahaza profétának lenni, azt mutatja, hogy második könyve, a Létlelet, jókora késéssel, 1989-ben látott napvilágot. Mi minden fért bele ebbe a kilenc évbe? Hát a tanítás szellemi energiákat felörlő időszak, a lendvai közép- és szakképző iskolában. A Szlovén Televízió magyar nyelvű műsorának, a Hidaknak a szerkesztése. Óraadó tanár a Maribori Egyetem magyar tanaszékén, majd tanársegéd. Szerkeszti az időközben létrejött Muratáját, s 1993-tól a Népújság felelős szerkesztője.

Időközben megszerzi az irodalomtudományi doktori címet, meghozza a muravidéki irodalom történetének feldolgozásából. (Lásd: Írott szóval a megmaradásért, melynek két kiadása is megjelent.) Műfaji sokoldalúsága példaszzerű: ír kisprózát, esszét, képzőművészeti elemzést, néprajzi-nyelvészeti tanulmányt, kritikát. A szűkség hozza így, s Bence Lajos az adott feladatokat színvonalasan oldja meg. (Bizonyítja ezt 2005-ben megjelent tanulmánykötete, az Identitás és entitás.) S akkor még nem szoltunk irodalom- és kultúraszervező munkájáról, a legkülönbözőbb határon túli és anyaországi szervezetekben való aktív részvételéről. A nyugat-magyarországi kapcsolatokról külön érdemes szót ejteni. Amikor 1990-ben Szlovénia is elnyerte függetlenségét, nyilván meggyengültek, esetlegessé váltak a korábbi jól kiépült kapcsolatok a Vajdasággal, a vajdasági szellemi élettel, sajtóval. Az új tájékozódási irány adott és természetes volt: az egykori Pannónia, a Dunántúl felé. Ennek a váltásnak kitüntetett pontjait jelentették a 95-ben indult Pannon Tükör és a győri Hazánk Kiadó. Szervezetileg a Zalai Írók Egyesülete és a hévízi Csokonai Társaság. A Trianonban elszakadt, Szlovéniához került Zala megyei rész, jórészt Hetés, részben neki is köszönhetően ma már szerves alkotóeleme az anyaországi Zalának. Bence Lajos Népújságában és a Muratájában rendszeresen ír zalai kulturális eseményekről, kiadványokról, alkotókról. Felfedezi magának Mayer Zala Györgyöt, és szép versben köszönti a magyar historizmus mesterét a millicentenárius évfordulóján, abból

az alkalomból is, hogy szép album jelent meg munkásságáról, és a Lendvai Vár Múzeumban állandó kiállítás nyílt, köszöntve a város jeles szülöttét. Ahogy írja: „Boldog lehet, ki kerülökkel, / dülöutak mentén, / kertek alatt végül / mégis hazatalál.” (Óda a hazatérőhöz). A történeti Zala számára természetes egység, amelyben Zrínyiek és Bánffyok, Deák, Wlassits egyaránt múlhatatlan példát adtak az utánuk következő nemzedékeknek. Új kötetének egyik legszebb verse éppen ezt az eltéphetetlen hagyományt elemzi, eleveníti fel (A „világos” Zaláról). A „világos” jelző egyszerre erősíti és cáfolja a közvélekedésben elterjedt előítéleteket, a maga teljességében mutatva fel a zalaiság ellentmondásait. Hisz kétségtelen – ahogy írja –: „ritka itt a lélekvirág”, de ennek a „Mindig sötét, mindig kódos és sáros” vidéknek „volt Zrínyije, / kinek hódolt Európa”. S vallomással érnek fel a sorok:

„Itt is Zala, itt is sár,
itt is Zala, itt is vásár –
Ez is Zala, szívünk
csücske, lelkünk ezüstje.”

(„Zala-szeretete” és kultúrateremtő fáradhatatlansága érdemelte ki a megyei közgyűlés alkotói díját 2005-ben.) Ám hasonló mély érzések fűzik a szülői tájhoz, a Muravidékhez. Néha „tékozló fiúnak” érzi magát, akit mindig szeretettel fogadnak (vissza) a szülői házban és tájon. Bár voltak gondjai a befogadással és elfogadással, ma már egyértelmű:

„Itt ez a táj,
e szűkre méretezett
haza, talpad alatt
zokogó rög, ösöd sírja”.
(„Csak a tudata tiéd...”, *Hódolat Vlag Lajosnak*)

Ennek az öntudatos vállalásnak, az idetartozás tudatának súlyos megnyilatkozása (idézet ugyanebből a versből):

„... S hívhatnak
már tornyos városok,
párizsok, csalogathatnak
idegen pamlagok és pázsitok,
el nem indulsz már soha...”

Egyik meghatározó műve, a *Hazatérítő vers* ugyancsak ennek a makacs hűségnek megrendítő lírai dokumentuma. A „fogcsikorgatva” ismételt mondat: „itthon vagyok, / itthon vagyok...” arról is árulkodik, nem mindig (ma sem) könnyű megtalálni az egyensúlyokat, a lelki békét ebben a két (de inkább több) nyelvű, identitású környezetben.

2003 óta nem csak külső szereplője a zalai kulturális életnek, hanem lapunk főszerkesztő-helyetteseként aktív alakítója. S az uniós csatlakozás után ez is magától értetődő, természetes; a magyar-magyar és szlovén-magyar kapcsolatok további fejlesztésében, az adósságok törlesztésében még rengeteg teendő vár rá. Bonyolultabb és gazdagabb lett világunk: Bence Lajos újabb „hosszú versei” ezeknek az új kihívásoknak igyekeznek megfelelni. Meditációk, analízisek, lassan hullámzó asszociációs szövegláncolatok próbálják bemérni a változásokra adható értelmes válaszokat, változatokat. S valóban: szellemi mindeneként, közösségeit szolgálva, írástudók felelősségével, olykor kényszerek hatására születnek újabb és újabb művei, a legváltozatosabb műfajokban. A terméskészletes betakarítása is sok meglepetést okozott, s egyre inkább nyilvánvaló: egy különleges életmű formálódik Bence Lajos kultúrák, szellemi hatások keresztútján lévő műhelyében. De hát szólunk az emberről is, ezen a jeles évfordulón. Mackós mentalitása, zsörtölődései, dörmögései épp úgy jellemzik, mint nyíltszívű vendégszeretete, felvidulásai. Melyek egyébként főként a Lendva-hegyen esnek meg, baráti társaságban a saját „présházában”. (A magyar irodalom anyaországi és határon túli „derékhada” megfordult itt.) A falon látható számos arany és ezüst oklevél, magyarországi és szlovén borversenyekről, tanúsítja: nem hiányzik innen a borosgazda szakértelme sem. Persze, foglalkoztatja az idő múlása – kit nem ebben a korban -, ő a bálóból hazakivánckozó Bálint (másnap reggel korán vezércikket írni vagy metszeni kell!), s ő a „bölcs főszerkesztő”, aki így morfondírozik:

„ – Ilyen a sors,
nincs mit tenni – dörmögi
maga elé – ma én,
holnap más lesz soron,
az élet elsuhan, az
élet elsuhan, minden
írás a szemétkosárban köt
ki végül. S az ember közben,
egyfolytában vénül,
csak vénül.”

(Kirekesztő, avagy az ember egyfolytában vénül)

Nos, ennek a kora(nem)vén szerkesztőnek, költőnek és írónak, irodalmi és kulturális mindenesnek kívánjuk barátai és olvasói nevében, hogy még sokáig „birizsgálja” a szövegszerkesztőt, és ne szoruljon belé a vers sem, hanem ellenkezőleg: íródjon meg mindahány. Mert szükség van rá, rájuk, Zalatájon és Muravidéken, mindenütt, ahol az anyanyelv ápolásával, „írott (szép) szóval” küzdenek a megmaradásért.

Bor és vers

Sanyinak

Deszkarepedésekbe bújnék
 én is, mint neszeid
 alkonyatkor a hegyen.
 De te már
 odabenn vagy, kicsi a hely
 kettőnknek, nem lehet.
 Megállok hát itt, és
 sokáig nézem az
 ajtófélfát, hívó
 jelre várva, de a marasztalás
 erősebb még. Mert ma
 ismét rizlinget

iszunk, úgy mondják,
 marasztal, beszél
 hozzád, míg megtelik
 a szívünk vígasszal.

Nemrég még ketten ültünk
 itt, ma már csak az alkonyfény
 idézi közös búbanatos dallamaink.
 De a köszöntő és a dal ma is
 ugyanaz, mint egykor volt:
 Dicsérni Istent, ki a bor maga.
 Jóság, íz, oltalom és haza.

Gulácsy Lajos: Ború és Derű, mt.